

# De Heraut

van de

## Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124.)

Zondag 16 October 1904. N°. 1398.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE; Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Vrijdag's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden / 1.20, voor het Buitenland per jaar / 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam. Advertenties: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elke regel meer 30 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereen. 12 Ct. p. regel.

### Van de tien geboden.

XXXIII.

HET DERDE GEBOD.

IV.

En dit is het eeuwige leven, dat zij u kennen, den eenigen waarachtigen God en Jezus Christus, dien Gij gezondend hebt.

Johannes 17:3.

Het heiligen van den Naam des Heeren uws Gods is dus, wat Hij ons in het derde Zijner geboden gebiedt. En wijl nu Zijn Naam niet anders is dan Zijn openbaring, zoo is het Zijn Soevereine Wil, dat gij zult willen die openbaring met „vreeze en eerbieding“ gebruiken tot het doel waartoe Hij haar aan u geschonken heeft.

Dat doel nu is, om met Gods openbaring te doen wat God Zelf er mee doet, haar te gebruiken als middel om tegen te gaan, te keeren, te bestrijden, weg te dringen en te verdrijven het ijdele, den schijn; haar opheffen tegen het ijdele.

En hierin zijn wij dan Zijn navolgers; navolgers Gods als geliefde kinderen. (Efze 5:1).

Tweeërlei zit er alzo in dit heiligen van den Naam.

Gij zult hem, om met onzen Catechismus te spreken, met „vreeze en eerbieding“ gebruiken, en gij zult hem gebruiken voor het doel dat God u daarvoor heeft gesteld.

Zien wij vooraf wat onder het eerste: het met „vreeze en eerbieding“ gebruiken, is te verstaan.

Onze Heidelbergse bezigt deze uitdrukking in het antwoord op de 99ste vraag. In het Latijn staat er *cum religione et veneratione*. Wij zouden dus ook kunnen verhalen „met religie en veneratie“, waarbij wij dan in het algemeen hebben te denken aan 'n innerlijke gezindheid en aan de uiting van die gezindheid. In religie toch zit de algemeene gedachte aan vromen zin, aan ontzag of vreeze tegenover het heilige, aan schroom, aan angstvalligheid, en in veneratie zit de gedachte aan met onderscheiding en voorzichtigheid behandelen van datgene waar tegenover men dus gezind is.

In dien algemeenen zin kunnen wij zelfs van religie en veneratie spreken ook tegenover andere voorwerpen dan Gods Naam of openbaring.

Zoo zal men tegenover een fijn bewerkte en kostbaar instrument, b.v. een chemische balans of een mikroskoop, een zeker gevoel van schroom hebben (en er tevens voorzichtig mee omgaan). Een dergelijk gevoel van schroom om het niet te verderven, hebben wij tegenover den laatste brief of het afbeeldsel van een gestorvene, die ons dierbaar is, en wij gaan er dan ook voorzichtig, mee om. En zulk een gevoel, zulk een innerlijke gezindheid voegt ons ook b.v. tegenover de ziel van een kind; vreeze om die fijn bewerkte kinderziel te ontwijden en daarom tevens voorzichtigheid in het behandelen er van, opdat wij noch met onze woorden noch met onze handelingen haar verderven. Ja, niet alleen tegenover het kind, maar ook tegenover onze medechristenen, ook in het onderling verkeer tusschen de geloovigen, voegt zulk een gezindheid van schroom en zulk een voorzichtigheid behandelen. Dit komt vooral uit bij het vermijden van ergernis of aanstoot geven aan de zwakken. Wij zullen later gelegenheid hebben hier uitvoerig over te handelen. Thans zij alleen gewezen op dat woord van groote teederheid in Paulus brief aan de Romeinen: „dat gij den broeder geen aanstoot of ergernis geeft“ (h. 14:13). Door dat wel te doen toch, kunt gij, zooveel aan u staat, het werk Gods in de ziel van zulk een zwakken broeder verstoren, en daarom schrijft de apostel dan ook, met betrekking tot het vleeschgebruik, waarover in de gemeente van Rome toen een quaestie was: „Verbrek het werk van God niet om der spijzen wil. Alle dingen zijn wel rein, maar het is kwaad den mensch, die met aanstoot eet“ (vs. 20).

Zoo is er dan, reeds in dien algemeenen zin, een met religie en veneratie gezind zijn, tegenover een omgaan met het creatuurlijke.

Maar in bijzonderen zin geldt dit nu tegenover God en wat van God is.

Hier wordt de vreeze bepaald schroom en vreeze voor God dus in den letterlijken zin *godsvrucht*, en de eerbied, het betoon der gezindheid, de *eerbieding* welke alleen tegenover God voegt.

Van daar dan ook dat onze Catechismus de woorden in het antwoord op vraag 99 terecht overzet met „vreeze en eerbieding“.

En dan is dit met „vreeze en eerbieding“ gebruiken van Gods Naam niet anders dan bij alle gebruik van Gods openbaring steeds tegenover haar gezind te zijn met ontzag en schroom, en dat ook te toonen in het onderscheidenlijk en voorzichtig met haar omgaan. Want zij toch is niet minder dan wat God u van Zichzelf te kennen geeft, dan de Zich openbarende God zelf. Daarom is dan ook juist gemis aan vreeze en eerbieding tegenover de openbaring, gemis aan vreeze en eerbieding tegenover den Hoogen God zelf, die in het eerste Zijner geboden nadrukkelijk u gebiedt wat wij vroeger omschreven als de godsvrucht en den godsdienst des harten, en dan ook in Zijn Woord zegt: Den Heere der heerschers, Dien zult gijlieden heiligen, en Hij zij uwe vreeze, en Hij zij uwe verschrikking. (Jesaja 8:13); maar ook in Zijn Woord belooft: U, die Mijnen Naam vrees, zal de zoon der gerechtigheid opgaan, en er zal genoege zijn onder Zijne vleugelen (Maleachi 4:2).

Ziet dus het met „vreeze en eerbieding“ op de wijze, waarop gij met Gods openbaring hebt om te gaan, op de wijze waarop gij haar hebt te gebruiken, — in wat God u hier in het derde Zijner geboden gebiedt. Gij zult Mijnen Naam heiligen, ligt in de tweede plaats, gelijk wij vonden, dat gij die openbaring zult gebruiken tot het doel waarmee uw God haar u schonk.

En dit nu is, gelijk boven reeds gezegd werd, kort uitgedrukt: haar gebruiken tot bestrijding van de zonde; haar opheffen tegen het ijdele.

En dit u van God geboden gebruik gaat over heel het terrein van het menschelijke leven.

Zoowel over uw eigen leven als over dat van uw saamleven met anderen.

Om dit des te duidelijker te doen uitkomen, zullen wij het met vreeze en eerbieding gebruiken van Gods openbaring tot bestrijding van de zonde, eerst in *ons eigen* leven en dan in het *saamleven* met onze medemenschen, afzonderlijk bespreken.

Bij het eerste zal dan dat gebruik eerst in betrekking tot ons verstandelijk, daarna tot ons wilsleven, en eindelijk wat betreft de aanroeping van Gods Naam in de *geloofte* als middel tot oefening in de godzaligheid ter sprake komen.

Bij het tweede, het met vreeze en eerbieding gebruiken van Gods openbaring tot bestrijding van de zonde in het saamleven met onze medemenschen, moet dan worden gehandeld: van het *belijden* en *verbreiden* van Zijn Naam tegenover en onder de menschen, en van het aanroepen van dien Naam, om het goddelooze te keeren, in den heiligen vloek; om trouw en waarheid te bevestigen in den *eed*, en om een beslissing te verkrijgen in het *lot*.

In dit artikel zullen wij nu verder handelen over het met vreeze en eerbieding gebruiken van Gods openbaring in *ons eigen* leven tot bestrijding van de zonde.

Wat het leven van 'n mensch eerst tot een 'n menschelijk leven maakt, is juist dat wat hem van plant en dier onderscheidt. Met 'n plant heeft 'n mensch de voeding en de voortplanting, met 'n dier de waarneming door middel zijner zintuigen, het daarmee saamhangend zinnelijk begeeren en de willekeurige beweging zijner ledematen gemeen; doch wat hem van plant en dier onderscheidt, is zijn *verstand* en zijn *wil*. In het leven des verstands, of het intellectuele; in het wilsleven of het zedelijke ligt het eigenaardige menschelijke, en het is aan dit eigenaardig menschelijke dat heel het leven van 'n mensch, ook dat wat hij met plant en dier gemeen heeft, moet onderworpen zijn, zal er in 'n mensch die innerlijke harmonie wezen, welke hij oorspronkelijk had en welke hij hebben moet.

Om dit laatste te verstaan, moeten wij teruggaan op den eersten mensch, op Adam, zooals hij in zijn oorspronkelijke gerechtigheid door God was geschapen.

Adam was in den volstrekten zin *goed*, d. w. z. in zijn bestaan overeenkomstig Gods wil.

Hij was heilig in den zin van *gaaf*, zoodat er niets aan ontbrak.

In hem was geen strijd tusschen het lichamelijke en het geestelijke; tusschen lichaam en ziel; geen strijd tusschen lust en begeerte; tusschen begeerte en wil; geen strijd ook tusschen zijn kennen en zijn willen.

Alles was in harmonie.

Want in hem was de zuivere kennis Gods en daarom van de wereld; en in hem was ook de zuivere liefde tot God en daarom tot de wereld.

Het is deze harmonie, die door de *zonde* is verbroken.

In deze innerlijke harmonie, in deze gaafheid vertoonde de mensch Adam, wat wij noemen het beeld Gods in „enger zin“.

Door de zonde verloren, is juist in wat bleef, het menschelijke in 'n mensch, zijn verstand en wil; dat wat wij noemen het beeld Gods „in ruimer zin“, zij het dan ook niet ongeschonden, door Gods gemeene Gratie bewaard.

En dit laatste nu hangt op het innigst saam met Gods openbaring.

God heeft den mensch dus geschapen, dat hij, wat zelfs het hoogst ontwikkelde dier niet vermag Hem, kan kennen. Het besef dat God is, heeft de gemeene gratie ook in den zondaar, in den gevallen mensch bewaard en daarmee wat Calvin noemde „het zaad der religie“. Het is hieruit dat de gewaarwording van ontzag, gewekt door de waarneming van Gods eeuwige kracht en goddelijkheid die zich in de natuur openbaren, opkomt en waaruit dan ook het algemeen menschelijk verschijnsel van de religie moet verklaard.

Nog altijd als in de dagen van het Paradijs, gaat God voort Zich dus innerlijk in 'smenschen ziel en uitwendig in Zijn schepping te openbaren, kenbaar te maken aan den mensch.

Hij laat Zich aan niemand onbetuigd.

Maar, verduisterd in het verstand door de zonde, verstaat de mensch deze openbaring niet meer zuiver; en verdorven in zijn wil, doordat zijn liefde tot God in haat omsloeg, wil hij, hoewel God tot opzeker hoogte kennende, Hem als God niet verheerlijken (Rom. 1:21).

Dan, hiertegenover komt nu God in Zijn bijzondere genade tot den mensch, tot Zijn volk, tot Zijn uitverkorenen.

Innerlijk, zoowel als uiterlijk.

In wederbarende genade brengt Hij, onderwerpt Hij door Zijn Geest, leven in de geestelijk doode ziel en herstelt dan, zij het ook hier op aarde nog niet in een „volmaaktheid der deelen“, dan toch in een „volmaaktheid der deelen“, Zijn beeld in enger zin in Zijn kinderen.

Maar ook uiterlijk, voorwerpt Hij, dat het voor hem komt te staan, heeft God den mensch bekendmaking geschonken van wat Hij voor hem is en wil zijn. Hij heeft dat gedaan aan Israël, „veel malen en op velerlei wijze tot de vaderen gesproken hebbende door de profeten, en ten laatste door den Zoon“. Hij heeft dit gedaan door de inwerking van Zijn geest op de heilige schrijvers, die deze „woorden“ Gods in schrift hebben gebracht.

En nu is dit het wonder in het werk des Heiligen Geestes, dat waar Hij dus wederbarende Zijn machtig Werk verricht in een menschenziel, Hij ook een band legt tusschen het dus vernieuwde en verlichte bewustzijn en de Schrift als Gods openbaring voor den mensch.

Vast overtuigd, overreed en verzekerd te zijn, dat de Schrift Gods openbaring, Zijn Woord is tot ons, is dan ook vrucht van het Werk des Geestes.

Uit het zaad der religie komt dan weer op niet slechts de vroomheid, die ook vaak bij de heidenen niet ontbreekt, maar de echte godsvrucht, wijl het ingeschapen ontzag voor den Zich openbarenden God, zich nu weer richt op den Eenigen en Waarachtigen, gelijk Hij uit Zijn bijzondere openbaring bekend wordt.

Zoo verstaan wij dan ook iets van dat diepzinnig woord van den Heiland uit zijn hoogepriesterlijk gebed: En dit is het eeuwige leven, dat zij u kennen, den eenigen waarachtigen God, en Jezus Christus, dien Gij gezondend hebt. (Joh. 17:3). Hier wordt ons door Christus zelf gezegd, dat het eeuwige leven, het leven dat niet eindigt in den dood en reeds aanvangt hier op aarde, het leven der „ware oneindigheid“, kennis is, kennis van den eenigen en waarachtigen God door de geloovigen, en wel zoo, dat zij maar niet slechts is een verstandelijk weten, dat God is en wat Hij voor hen zijn wil, maar zoo, dat zij met het oog des geloofs geestelijk Hem aanschouwen, en Hij tot middelpunt van heel hun geestelijk leven, hun denken en willen wordt. Deze „eenige waarachtige“ of „alleen ware“ God is de Vader van onzen Heere Jezus Christus, door en in Jezus Christus, dien Hij gezondend heeft, alleen te kennen; waarom dan ook juist Christus een in wezen met Zijn Vader is.

En wijl nu voor ons — die niet als de eerste discipelen, den Gezondene des Vaders, het Woord des Levens gezien hebben met onze oogen, getast hebben met onze handen en gehoord hebben met onze ooren (1 Joh. 1:1 en 3) — ontrent Jezus Christus geen andere kennis mogelijk is dan door middel van de Schrift, zoo is er ook om tot het

eeuwig leven, de zaligmakende kennis Gods, waarvan Christus hier spreekt, te geraken, voor ons geen ander middel dan de Schrift.

Gij kunt Christus niet anders kennen dan door de Schrift.

Er is geen andere weg dan door het geloof aan de Schrift tot het geloof in Christus, en door het geloof in Christus, tot dat kennen van God, hetwelk het eeuwige leven is; tot zaligmakende godskennis.

Wij leggen hier zulk een nadruk op, om helder te doen uitkomen, dat — gelijk het in sommige Protestantsche, maar niet-Gereformeerde kringen wel eens wordt voorgesteld — noch het vroom gevoel, noch de geestelijke ervaring, noch de bevinding van den geloovigen ons Christus doen kennen.

Christus is alleen te kennen voor u uit de Schrift; uit heel de Schrift, zoo Oud als Nieuw Testament; en eerst waar dit weer als onomstootelijk voor u vaststaat voelt ge het hoog belang van de Schrift als Gods openbaring.

Maar waar nu dus door Gods wederbarende genade, uw ziel weer vast kwam te liggen aan de Schrift; door een eigen Werk des Heiligen Geestes er in den letterlijken zin tusschen u en de Schrift een band ontstond; ge u aan die Schrift, als het eigen Woord van uw God, gebonden weet; daar moet ge ook, naar wat God van u eischt, in het derde Zijner geboden, die Schrift met vreeze en eerbieding gebruiken tot bestrijding van de zonde, allereerst in u zelf.

Haar opheffen tegen het ijdele.

Het leven, dat God in u schiep toen Hij u wederbaarde, staat tot de inwonende zonde, waarvan gij eerst bij u sterfen afkomt, „als de lelie tusschen de doornen“, gelijk het heet in het Hooglied.

Die inwonende zonden dringen er op aan en hinderen het in zijn groei, maar uw God wil, dat gij reeds hier op aarde niet zondig, maar heilig zult leven.

En daarom moet gij gebruiken Zijn openbaring.

Er mee afweren het ijdele, dat niet alleen uit de wereld, maar ook uit uw eigen ziel op u aandringt.

Dat allereerst doen in de wereld van uw bewustzijn.

Hier gaat het om de tegenstelling van *waarheid* en *leugen*, en wel in dien zin, dat gij u de dingen al of niet denkt zoo als zij voor God zijn; al of niet denkt zoo als Hij wil, dat gij ze u zult denken.

Waarheid in dezen zin toch is de overeenstemming tusschen denken en zijn.

In uw bewustzijn nu komt, zoowel door wat gij gewaarwordt van uw eigen wezen, van uw lichaam en ziel, als door wat gij met uw zintuigen, uw oog en oor vooral, gewaar wordt van de buitenwereld, een schat van voorstellingen die, om zoo te zeggen, de stof vormen, welke uw denken moet verwerken.

Ware er nu geen *zonde*, dan zou en uw gewaarworden altijd zuiver en uw denken altijd juist zijn. Vergissing en dwaling waren dan uitgesloten.

Dan, het is juist de zonde die en uw gewaarworden en daarmee uw voorstellen vaak vervalscht en uw denken vaak op een dwaalspoor brengt.

Van daar dat zelfs uit de gewaarwording Gods in uw binnenste, en die van Zijn kracht en goddelijkheid in uw wereld, valsche voorstellingen ontstaan, en het denken van den natuurlijke mensch over God zich in dwaling verloopt, gelijk zich dit dan ook voordoeft op het gebied der pseudo- of valsche religie. De nu zondige mensch kan dan ook alleen uit de Schrift God „recht leeren kennen“.

Het is toch de Schrift die u hier, gelijk het licht de duisternis, het waar van het valsche, van de leugen leert onderscheiden.

En wijl God aller dingen grond en oorszaak is en heel de geschapen wereld in betrekking staat tot Hem, haren Schepper, kunt gij eerst bij de rechte kennis Gods, uit de Schrift verkregen, ook die wereld en in die wereld u zelf en de stofelijke en de geestelijke dingen verstaan en kennen, zoo als die wereld en wat in die wereld bestaat is; zoo als zij is, niet naar uw valsche voorstellingen en uw dwalend denken, maar zoo als zij is voor God en zooals Hij wil, dat gij u haar zult voorstellen en over haar denken. In dien zin geldt dan ook van heel de Schrift wat de psalmist zegt: Uw Woord is een lamp voor mijnen voet en een licht voor mijn pad (psalm 119:105).

Zeker is voor het ontstaan van alle kennis, op welke wijze dan ook, gewaarwording en waarneming noodig; van wat gij niet zelf gezien of gehoord hebt of u door een ander is medegedeeld, kunt gij geen

kennis hebben; maar eerst als gij hebt waargenomen uit de Schrift, wat God u daarin ontrent Zich zelf en de wereld in betrekking tot Hem, openbaart, zult gij tot de rechte kennis komen.

Ook de natuur, het woord hier genomen in den zin van al het geschapene, al is zij alleen door nauwkeurig waarnemen en geregeld denken over dat waargenomene te kennen, wordt eerst veel klaarder en volkomenlijker gekend, wordt eerst recht gekend, bij het licht van Gods Woord.

En evenzeer brengt gij het eerst tot rechte zelfkennis, bij het licht van de Schrift.

Alle pogen om, gelijk wij in deze artikelen beproeven, Gods ordinarie voor de natuur en het menschenleven, voor de stofelijke en de zedelijke wereld te leeren kennen, is dan ook alleen mogelijk, wanneer men zijn denken over wat daarvan waar te nemen valt, laat beheerschen door de Schrift.

Laat beheerschen; want wijl de Schrift het Woord, de openbaring van onzen God is, en God Almachtig onze Soeverein is, moet voor den mensch die Schrift ook volstrekt gezag of autoriteit hebben.

Ons waarnemen kan verkeerd zijn, ons denken kan dwalen, maar God kan niet liegen en Zijn Woord is de waarheid.

En wat nu dus geldt op het gebied van ons verstandelijk of intellectueel leven, geldt evenzeer op dat van ons *wilsleven*.

Hier gaat het om de tegenstelling tusschen *goed* en *slecht*, en wel in dien zin, dat gij uw eigen willen en handelen en dat uwer medemenschen niet zult beoordeelen naar wat u als goed of slecht dunkt; dat gij niet met Elihu zult zeggen: „Laat ons kiezen voor ons wat recht is, laat ons kennen onder ons wat goed is“ (Job 34:4); maar dat gij het richtsnoer, de norm voor goed en slecht zult ontleenen aan wat God u in Zijn Woord als goed gebiedt en als slecht verbiedt; dat gij al uw leven, gedachten, woorden en werken zult schikken en richten naar Gods Wil, u in Zijn geboden, als de ordinarie des Heeren voor uw willen en handelen, geopenbaard.

Ook waar nu in Gods kinderen, door wederbarende genade, het geestelijk leven weer kwam en met dat leven het zaligmakend geloof en de heilige liefde, is het toch de inwonende zonde, het verkeer met een zondige wereld en de inwerking van satan, die telkens en hun verstand, door genade verlicht, weer dreigen te verduisteren en hun wil, door genade omgezet, weer dreigen af te buigen.

Dat is het ijdele dat telkens op u aandringt en u van alle zijden omringt, en tegen dat ijdele zult gij nu, allereerst in u zelf, opheffen den Naam, gebruiken de openbaring van uw God.

Tegenover de dwaling telkens weer stellen in uw eigen bewustzijn de waarheid; tegenover de valsche beoordeeling der menschen, het alleen rechtvaardig oordeel van uw God.

En zoo wil God, dat gij met vreeze en eerbied zult gebruiken Zijn Woord als norm of richtsnoer der waarheid en der goedheid.

Gebruiken Zijn Woord, als gij neerzit onder Zijn volk; als gij u met uw gezin er om heen schaaft; als gij het leest voor u zelf in de eenzaamheid.

Heiligen Zijn Naam allereerst, door er mee te bestrijden de zonde in u zelf.

### „Zou de Richter der gansche aarde geen recht doen?“

Het zij verre van U, zulk een ding te doen, te dooden den rechtvaardige met den goddelooze; dat de rechtvaardige zij gelijk de goddelooze. Verre zij het van U! Zoude de Richter der gansche aarde geen recht doen?

Gen. 18:25.

Te denken aan een *ewig verderf* is een zoo ontzettende en heel onze ziel terugstootende gedachte, dat men, aan die afschrijfelijke werkelijkheid onder het lezen der Schrift toegelaten, er zich overheen zet en in de diepte van jammer die zich ontsluit, lieft niet met zijn verbeelding ingaat.

Men deinst er voor terug, men schuwt elk gemeenzaam worden met zoo nanelooze ellende; een ellende die *nooit eindigt*!

Het is dan ook zoo uitnemend te verstaan, hoe de oppervlakkige bediller zoo vaak aanstands gewonnen spel heeft, zelfs bij wie anders nog ongeschokt in zijn geloof staat, als hij u op gevoeligen toon afvraagt: „God is Liefde, en zoudt gij u in een God die Liefde is, het verdoemen van zijn schepsel tot zulk een nooit eindigend verderf ook maar plaatsen kunnen?“



Natuurlijk, dit kunnen we niet.

Liefde, gelijk wij ons die menselijke uitwerking, en dan in idealen zin op God overbrengen, is niet in één adem te noemen met het verwijzen van een bewust en gevoeld wezen tot zulk een ontzettend staat van niet uit te spreken jammer.

Zelfs al denkt ge voor meer dan één het zielenlijden en de lichaamspijn in het verderf als in graad en maat niet zeer diepgaande, dan nog is de gedachte dat er nooit een eind aan komt, een strik des doods die u de keel toekijpt.

Uw menselijke liefde, wat is ze bij de liefde Gods vergeleken; en toch, reeds als mens kunt ge het denkbeeld zelfs van eeuwig verderf niet verdragen, en hoe dan deze op alle verloren toegepaste werkelijkheid u in God te denken, zonder dat ze voor uw besef een schaduw op Gods volzaligheid moet werpen.

Daar kunnen we niet bij. Dat kunnen we ons niet ontwaarselen. En ge misleidt uzelf, zoo ge er over heen glijdt.

Ons gevoel en onze rede stuiten hier. Elke poging om dit mysterie door redebeleid onzerzijds op te lossen, moet falen.

In stille aanbidding kunnen we ons terugtrekken. We kunnen de hand op den mond leggen, en belijden dat Gods liefde te groot is, dan dat wij die liefde begrijpen zouden.

Maar tegenspreken, dat hier is, wat ons stuit en terug doet deinsen, dat kunt en dat moogt ge niet.

Wat is daarbij nu de weg des geloofs?

Te zien op Jezus en uit zijn menselijke gevoel de lichtstraal te laten vallen op wat hier duister is.

Als ge u afvraagt, wie rijker en voller de Liefde Gods heeft bekend: Jezus of gij, dan is er voor u geen aarzeling, en dan belijdt ge in ootmoed en nederigheid, dat al uw stancelen over de Liefde Gods wegzinkt, vergeleken bij de hemelsche taal waarin uw Heiland de Liefde Gods heeft verheerlijkt.

Hier is nauwelijks vergelijking denkbaar. Vooral op het stuk der Goddelijke liefde heeft niemand den Vader gekend dan de Zoon, en hij aan wien de Zoon het wil openbaren.

Nooit heeft vóór Jezus of buiten Jezus de wereld verstaan wat het zeggen wil, dat God is Liefde.

Maar indien dit nu zoo is, en indien met terdaad Jezus zoo oneindig veel fijner dan gij weten en gevoelen kon, en geweten en gevoeld heeft, wat met de Liefde Gods al dan niet onbestaanbaar is, valt dan heel uw denken alom een eeuwig verderf bij een God die de Liefde is, niet kon gedacht worden, niet geheel en volstrekt en onmiddellijk weg door het stellige en eenvoudige feit, dat uw Heiland, dat u Jezus, dat Hij, die alleen God in zijn wezen kende, ons juist het tegendeel geleerd heeft?

Jezus aarzelt nooit.

Steeds en gedurig en zonder ophouden predikt hij ons die beide met even stellige verzekering, én het „*Alles lief heeft God de wereld gehaat*“, én dat de goddeloosheid gaan zullen in de eeuwige pijn.

Jezus predikt niet het eerste rijk en in overdadige taal, en het tweede even ter loops en nauwelijks uitgesproken.

Neen, beide, enerzijds de Liefde Gods, en anderzijds het Eeuwig verderf, ze vormen de twee polen, waar het Evangelie van Jezus tusschen door straalt.

Zoo min er licht zich tekenet zonder schaduw, zoo min is de glans van de Liefde Gods in het Evangelie van Jezus zonder de steeds verrellende schaduw van de buitenste duisternis.

En hiermee is voor het geloof de zaak beslist. Wie onzer zou ooit durven zeggen, dat hij teederder dan Jezus gevoelt, wat tegen de Liefde Gods al dan niet indruischt?

Dit ook maar te denken, ware u boven uw Heiland stellen.

En daarom rust het geloof ook hier in de aanbiddelijke hoogte van den Christus.

Voor Christus hier geen strijd.

Dan kan de strijd, die bij u opkomt, ook niet wezenlijk zijn.

Dan komt die tegenstrijdigheid niet anders op, dan uit het onzuivere van uw kennis Gods.

Jezus is onze maatstaf, ook voor ons innerlijk bestaan als menschen.

Reeds onder elkander merken we telkens, hoe de menselijke maatstaf uiteenloopt. Den één hoort ge vergoelijken, ja soms aanrijzen, wat voor de consciëntie van den ander stellig zonde is; en ook al gaat het verschil niet altoos zoo ver, keer op keer voelt ge toch in uw omgang en in de gesprekken, dat de een zoveel edeler denkt, fijner gevoelt en rechtvaardiger oordeelt dan de ander. Van den één voelt ge dat ge ver boven hem staat, van den ander dat hij ver staat boven u.

Maar welke verschillen ten deze ook onder menschen bestaan, dat alles valt geheel weg, vergeleken bij het verschil dat tusschen u en uw Heiland bestaat.

Voor hem buigen we ons in aanbidding neder, en als in hem het menselijke gevoel anders spreekt dan in ons, dan oordeelt Jezus uw hart en nooit uw hart Jezus.

Op welk punt in het heilige dan ook voor het besef en gevoel van Jezus de strijd niet bleek te bestaan, die bij ons opkomt, stelt Jezus ons de wet en niet wij aan Jezus.

Er blijkt dan, dat ons menselijke gevoel ons op het dwaalspoor leidde, en dat ons gevoel als het gevoel van Jezus moet worden, zullen we de waarheid verstaan en bezitten kunnen.

De liefde Gods en het eeuwig verderf streiden niet voor Jezus; en strijden ze desniettemin voor uw gevoel met elkander, dan toont dit hoe uw gevoel zuivering moet ondergaan, en hoe steeds inniger zielegemeenschap met Jezus de weg is, die ook u alleen tot verzoening van wat scheen te strijden, brengen kan.

En wat is nu zoo opmerkelijk?

Dit, dat zelfs in niet geloovige kringen, waar uit men eerst in naam der Liefde Gods elk denkbeeld van een heilzorgvuldig gelanzen had, en dat niet eens meer fluisterend, almeer de vraag opgaat, of op die wijs de liefde niet ten slotte elk besef van recht en gerechtigheid te niet doet, en of alle loochening van eeuwige straffen niet eindigen moet met reeds hier op aarde ons menselijke leven te verlagen.

De oude vraag, die met haar eentenaarsgewicht terugkeert. Liefde zal geen eeuwige straf doogen, maar gedooft uw begrip van Liefde dan wel, dat hier op aarde de boosheid triomfeert en de onschuld verdrenen wordt? Zulk een verhaal als pas weer uit België in de pers der toonde deed van een schapenkopman, die jaren achtereen de herders, die om geld voor hun schapen kwamen, naar binnen lokte, en ze meedoogenloos vermoordde; ten minste acht, misschien elf schaapherders achter elkaar. Is hier geen stem des bloeds die naar God roept?

En nu is dit nog een zeldzaam misdadig,

maar van zulk onrecht in anderen vorm is de wereld, is het leven vol.

Het recht struikel langs de straten, en onder alle volk worden de tranen der elendigen geschied en buigt boosheid, wat recht is, krom.

En hiervoor bleedt dit leven geen verzoening. De vertrede en ellendige sterft zonder gekroond te zijn in zijn onschuld, en de booswicht sterft zonder dat 't recht zijn gruwel terugging.

Dit nu doet met de stem des bloeds en uit de tranen der verdrukten de vraag oprijzen: Zou ook de Rechter der gansche aarde geen recht doen?

En waar op die vraag het bittere antwoord komt in den worm die nooit sterft, en in het vuur dat niet wordt uitgebluscht, daar trilt zelfs in ons onzuiver menselijk hart een snaar, die op de gerechtigheid van Hem die de Liefde is, een Amen, *Hallelujah* doet hooren.

## Dr. A. KUYPER, De Gemeene Gratie.

Nu binnenkort deel III van dit premiewerk zal verschijnen, verzoeken wij beleefd den intekenaren, die het voor dit deel verschuldigd bedrag (ad. f. 3.— per exemplaar) nog niet, of slechts gedeeltelijk voldeden, ons alsnog per omgaande het resterend bedrag te doen toekomen.

Bij de abonné die op den 20sten October a. s. voor deel III of niet, of een onvoldoend bedrag zullen geresmitteerd hebben, wordt over het verschuldigd bedrag (verhoogd met 6 cents voor incassokosten) per postkwitantie beschikt.

Voorts berichten wij, dat op veler verzoek ook losse stempelbanden worden verkrijgbaar gesteld, die franco worden toegezonden na ontvangst van f. 2.— per stel van 3 banden.

Adm. „De Berant.”

14 October 1904.

Amsterdam, 14 Oct. 1904.

### Religie en Zedelijk leven.

Met bijzondere ingenomenheid werd door ons kennis genomen van de rede, waarmede Prof. Dr. H. Visscher zijn college voor den nieuwen cursus opende.

Reeds het onderwerp trekt aan.

Om het verband tusschen religie en zedelijk leven gaat in onze dagen de strijd. Enerzijds staan de mannen der independente moraal, die beweren, dat de religie goed moge zijn voor den lager ontwikkelde menschen om hem op het pad der deugd te houden, maar dat naarmate de evolutie voortschrijdt en de menschen een hooger standpunt bereikt, het tuchtmeesterschap der religie onbehoorlijk kan worden en het zedelijk leven, stoelend op eigen wortel, te rijker vrucht dragen zal. Terwijl daarentegen over heel de Christelijke Kerk belijdt, dat zonder religie het zedelijk leven van zijn vasten grondslag ontbloeit is, nog wel als de afgesneden bloem een tijd lang nabloeien kan, maar ten slotte verdorren moet en een caricatuur wordt van wat het zedelijk leven naar Gods ordinantie moet zijn.

Prof. Visscher heeft in dien strijd voor het Christelijk standpunt een pleidooi geleverd, dat door keurigheid van taal, rijkdom van beelddruk, helderheid van betoog een genot voor den lezer is en tegelijk door bondigheid van bewijs en afdoende argumentatie als apologie wetenschappelijke waarde heeft.

Gelijk van zelf spreekt, kon bij dit apologetisch verweer niet worden uitgegaan van het principium unicum Theologiae. De philosophische Ethiek, die met het droombeeld eener autonome en independente moraal zweept, buigt niet voor een beroep op de autoriteit der Heilige Schrift, wier gezag op ethisch gebied ze juist bestrijdt. Hier kan de tegenstander alleen van ongelijk overtuigd worden door hem aan te toonen, dat historisch het zedelijk leven nooit buiten de religie om zich ontwikkeld heeft en dat de empirische feiten van het zedelijk leven zelf, gelijk ieder menschen die om en in zich waarneemt, met een autonome moraal in strijd zijn.

Die eenig juiste en goede weg is dan ook door Prof. Visscher ingeslagen. Elke poging die beproefd is om den oorsprong van het zedelijk leven buiten de religie om te verklaren, wordt door hem als in strijd met de resultaten der historische wetenschap gewraakt. Met name wordt hierbij breede aandacht geschonken aan de evolutie-hypothese van Darwin, die liefst als resultaat van onbevengene wetenschappelijk onderzoek zich aandient, maar in den grond niets anders dan een onbewezen dogma is. En niet minder afdoend is het tweede deel van dit betoog, waarin Prof. Visscher aantoonde, hoe de verschillende stelsels, die de autoriteit, waardoor het zedelijk leven beheerscht wordt, uit den mensch zelf trachten te verklaren, met het zedelijk leven zelf in strijd zijn, omdat deze zedelijke autoriteit steeds door den mensch ervaren wordt als een macht die boven hem staat, onafhankelijk is van zijn denken of willen, het „Gij zult“ als heilige wet in zijn ziel heeft geschreven. Zoo bevestigt en de historie van ons mensche-lijk geslacht en de analyse van het zedelijk leven zelf wat de Christelijke Kerk op grond van Gods Woord belijdt, dat religie en zedelijk leven niet te scheiden zijn, omdat de wet van het zedelijk leven door God aan den mensch gegeven is.

Deze korte opgave van den inhoud moge strekken om te doen zien, hoe actueel deze rede is, nu op politiek en paedagogisch gebied al wat met de religie gebroken heeft op losmaking van den band tusschen religie en zedelijkheid aandringt en daarvan voor de ontwikkeling van het zedelijk leven

de rijkste vruchten hoopt. Zal het zedelijk leven onder ons volk waarlijk opbloeien, dan kan dit niet anders, dan doordat juist omgekeerd het religieus besef wordt versterkt en door den band aan God ook de band aan zijn wet in de consciëntie weer wordt vastgelegd.

Voor dit kloekke woord zijn wij Prof. Visscher dankbaar. Het toont dat de goede verwachting, die ons Christen volk van zijn komst aan Utrecht's hoogeschool had, niet wordt beschaamd.

Gijbertus Voetius.

Dr. A. C. Duker heeft thans het eerste stuk in het licht gezonden van het tweede deel van zijn levensbeschrijving van onzen grooten theoloog en canonicus Voetius.

Al betreuren wij het, dat geen geestverwant van Voetius dezen arbeid ondernomen heeft, toch mag dit in geen deele te kort doen aan de waardeering voor hetgeen hier door Dr. Duker ons geleverd wordt. De nauwkeurigheid van zijn onderzoek, maakt deze biografie tot een model van historische akribie. Van partijdigheid valt geen spoor te ontdekken, waar Dr. Duker zoo objectief mogelijk de feiten spreken laat. En al mag Dr. Duker met Voetius' geestesrichting niet sympathiseeren, uit zijn arbeid spreekt toch genoeg de waarheid, die hij gevoelt voor de vastheid van Voetius' beginsel, de veelomvattendheid van zijn kennis, de ongemeene werkkraft waarover Voetius beschikte.

Dr. Duker is thans in dit tweede deel genaderd tot die periode van Voetius' leven, die voor de Gereformeerde kerk en theologie wel het meest belangrijk is, zijn hoogleeraarschap aan de Utrechtse hoogeschool. Dit eerste stuk behandelt de openingsdisputatie onder Voetius' leiding gehouden en den daarop gevolgden twist met de Remonstranten; terwijl in een tweede hoofdstuk de strijd geteekend wordt, door Voetius aangeboden tegen Maresius, over het zitting nemen van Gereformeerden in de Boscse broederschap. Het is zeer te hopen, dat Dr. Duker tijd en kracht moge vinden om deze belangrijke studie te voltooien; de langzame voortgang van dit werk, hoe begrijpelijk ook met het oog op den omvangrijken voorarbeid, doet wel eens de vrees opkomen, of het aan Dr. Duker gegund zal worden, de kroon op zijn arbeid te zetten.

Moge de belangstelling, die ook onzerzijds aan dit werk geschonken wordt, daarom een aansporing wezen voor den schrijver, om al zijn kracht aan dezen arbeid te wijden. Al mag deze biografie ons Gereformeerden nog niet geven wat we behoeven, deschildering van de rijke gave, die God aan Nederland's kerk in dezen machtigen kampioen voor de Gereformeerde belijdenis schonk, toch kan zij uitnemend dienst doen, om het leven en den arbeid van Voetius beter te leeren kennen en waardeeren, en daarom wordt ze door ons van harte aanbevolen.

### De plaats van den mensch in het heelal.

#### IV.

Dat niet alleen de zon als bron van licht en warmte voor de aarde onmisbaar is, maar dat ook de sterrenwereld buiten ons zonnestelsel met de aarde in verband staat en voor den mensch een doel heeft, toonde ons vorig artikel aan.

Op drie punten wezen we toen. Vooreerst, dat de sterren in haar schitterende pracht de nachtelijke duisternis verhelderen en door haar verheven schoon den mensch tot bewondering opwekken en aanbidding van God.

Ten tweede, dat in die sterren, zoowel door haar onderlinge groepeerings als door haar schijnbaar wisselenden stand, den mensch een middel is gegeven om tot een vaste tijdsindeeling te komen.

En ten derde dat die sterren dienst doen voor reiziger en zeeman om de plaats te bepalen, waar hij zich bevindt, en de richting aan te geven, waarheen hij zich wenden moet. Zonder Noordpoolster, die het Noorden onbedriegelijk aangeeft, zou vóór de uitvinding van het kompas geen zeeman zich in vreemde zeeën hebben gewaagd.

Toch is hiermede niet genoeg gezegd.

Dit alles raakt het zijdelingsche nut, dat de mensch uit de beschouwing van deze sterrenwereld trekt. En de vraag gaat veel dieper, of deze sterren ook niet rechtstreeks invloed op onze aarde uitoefenen en of zonder deze sterren de aarde als woonplaats voor den mensch wel geschikt zou kunnen zijn.

Nu is deze vraag zeker niet zoo gemakkelijk te beantwoorden als die naar den invloed van de zon op onze aarde. Maar de jongste ontdekkingen op het gebied van het licht geven hier toch aanduidingen, die voor de toekomst een oplossing ook van dit probleem mogen doen verwachten. En van deze vingering mag de geloovige wetenschap zeker dankbaar gebruik maken om aan te toonen, dat de sterrenwereld met deze aarde in het nauwste verband staat en evenals de zon dienst doet om op deze aarde het organisch leven mogelijk te maken.

Aan deze ontdekkingen danken wij toch de wetenschap, dat de lichtstraal niet alleen dient om licht te verspreiden en warmte te geven, maar dat van haar ook een chemische werking uitgaat. Het feit zelf is bekend genoeg. In een kamer, waar het zonnelicht fel binnendringt, verschieten de kleuren van uw meubelen en gordijnen. Dat verschieten is een gevolg van de chemische werking van het licht, die niet alleen de kleur veranderen doet, maar zelfs het weefsel van de stof aantast en langzamerhand verteren doet. Gordijnen, die al te lang in het felle zonlicht gelangen hebben, kunt ge als rag van elkander scheuren. Aan die

chemische werking van het licht is zelfs heel de kunst van de fotografie te danken. Wanneer ge in het volle zonlicht u voor het photographietoestel plaatst, dan vangt ge het licht op en weerklaart de lichtstralen op de gevoelige plaat in de camera obscura. De stof, waarmede deze plaat bestreken is, wordt door de chemische werking van die lichtstralen veranderd, en zoo ontstaat het beeld, dat sprekend uw gelijkenis weergeeft. Niet de photograaf maakt uw portret, maar gij zelf zijt het, die door het licht uw eigen beeld hebt geteekend.

Die chemische werking van het licht nu gaat volstrekt niet alleen uit van die lichtstralen, die ge met uw oog kunt waarnemen, maar evengoed en nog veel sterker zelfs van die lichtstralen, die voor uw oog onwaarneembaar zijn. Het menselijke oog is toch evenals het menselijke oor zoo door God ingericht, dat het slechts binnen zekere grenzen waarnemen kan. Het oor kan niet elk geluid opvangen; reeds op een kerkorgel zijn de diepste bastonen voor een gewoon gehoor als geluid nauwelijks waarneembaar. En zoo is het ook met de lichtstralen. De zoogenaamde ultra-violetstralen of X-stralen kunnen door het menselijke oog niet gezien worden, en toch hebben deze stralen van het licht zulk een intense kracht, dat zij door het menselijke lichaam heendringen en op de fotografische plaat het inwendige van het lichaam afteekenen. Een ontdekking, die voor de geneeskunde van het hoogste belang is geweest en onze doctoren in staat stelt allerlei onderzoekingen te doen, waaraan vroeger zonder operatie niet gedacht kon worden. Hoe scherp de werking van deze onzichtbare lichtstralen is, blijkt wel het meest afdoende daaruit, dat wie arm of been te lang aan deze X-stralen bloot stelt, gevaar loopt dat niet alleen in de huid ernstige wonden ontstaan, maar dat zelfs de spieren onder de huid worden aangetast en als 't ware verbranden.

Bij de fotografie en bij de X-stralen wordt deze chemische werking van het licht wel het sterkerst waargenomen, maar deze werking strekt zich over heel de schepping uit en is een der machtigste middelen, waarvan God zich bedient om voor het leven op aarde te zorgen. Vooreerst negatief, doordat het licht de eigenschap bezit van doodend in te werken op die talrijke bacteriën en bacillen, die de oorzaak zijn van zoo menig ernstige ziekte. Wanneer de tegenwoordige geneeskunde zooveel nadruk legt op veel licht in de ziekenkamer, zonnebaden voorschrijft voor zwakke personen, het geconcentreerde licht als geneesmiddel gebruikt voor huidziekten als lupus en andere, dan vindt dit altoos weer zijn oorzaak in de chemische werking, die van het zonnelicht uitgaat. Zonder licht en zonder lucht is geen gezondheid mogelijk.

Maar hetzelfde geldt evenzeer positief. Het menselijke organisme is zoo geschapen, dat het telkens vernieuwing behoeft. De cellen, waaruit het lichaam is opgebouwd, „verbranden“ gelijk men het gewoonlijk noemt, en moeten daarom telkens door nieuwe worden vervangen. De groote fabriek nu, waar deze nieuwe cellen geproduceerd worden, is de plantenwereld. Niet ons menselijk lichaam en ook niet het dierlijke, maar alleen de plant bezit het wonderbare vermogen om de anorganische stoffen in zich op te nemen, te assimileeren en in dien vorm om te zetten, waardoor ze en voor het menselijk en voor het dierlijke lichaam als voedsel geschikt worden. Of de menschen dit voedsel of door middel van het dier of rechtstreeks uit de plantenwereld zelf ontvangen, doet niets ter zake. Het vleesch dat we eten, danken we aan de koe, die het op haar beurt weer ontleend aan het gras van de weide. Zoowel u brood, dat ge uit het koren hebt bereid, als uw vleesch, dat ge bij uw slager hebt gekocht, is daarom zonder de plantenwereld ondenkbaar. De anorganische stoffen, die zoo in uw lichaam ingebracht, u niets zouden baten of zelfs doodlijk zouden werken, worden door de plant zonder gevaar opgenomen en tot voedsel verwerkt. De menschen alleen leven van brood, maar de plant zuigt haar voedsel op uit de aarde. Daartoe ontving ze haar wortels en haar bladeren. Beide zijn, indien ge zoo wilt, de mond, waarmede de plant haar voedsel tot zich neemt, en dit voedsel omzet in de cel, die voor het dierlijk en menselijk lichaam noodig is.

Vraagt men nu hoe dit proces in de plant toegaat, zoo luidt daarop het antwoord, dat een der machtigste factoren bij die omzetting de chemische werking is van het licht. Het is die chemische werking van het licht, waardoor de waagze druiventros zwelt aan den wijnstok; waardoor het goudgele koren rijpt in de halm; waardoor het malsche gras de weiden overdekt. Een zomer, zoo rijk aan zonnelicht als we thans achter ons hebben, is daarom voor den bouwboer zulk een rijke zegen. In Oostersche landen, waar het zonnelicht zooveel rijker straalt, toont de plantenwereld een groei en rijkdom van vormen, als in ons kouder klimaat nooit wordt aanschouwd. Licht is voor de plant dus een levensvoorwaarde. Mensch en dier kunnen desnoods een tijdlang zonder licht het uithouden, maar de plant, die geen licht heeft, verwilt en sterft. Zonder licht zou geen plantenwereld op aarde denkbaar zijn. Eerst toen God het licht geschapen had, kon zijn scheppend woord tot de aarde uitgaan, dat „de aarde zou uitschieten grasscheutjes, kruid zaadzaaiende en vruchtbaar geboomte, dragende vrucht naar zijn aard.“ Was de schepping van het licht niet voorafgegaan, dan zou de plantenwereld even spoedig zijn te niet gegaan, als ze op Gods bevel uit de aarde ontsproten was.

Eerst wie dat helder heeft ingezien, hoe zonder plantenwereld menschen noch dier kan bestaan en hoe die plantenwereld wederom zonder licht ondenkbaar is, kan ook begrijpen

de betekenis die de sterren voor deze aarde hebben.

Want wel is het licht van de zon de eerste en voornaamste bron, waardoor de plantenwereld in stand gehouden wordt, maar de enige bron is het niet. Het zonnelicht werkt alleen gedurende den dag, en als de zon is ondergegaan houdt haar werking op de plantenwereld op. Maar thans vangt in den nacht een geheel andere lichtwerking aan; het is het licht van de duizenden en duizenden sterren, wier glansen doordringen tot de aarde. Ons oog kan slechts het licht van een klein getal der sterren onderscheiden; de meeste sterren hebben zoo weinig lichtglans, dat ze voor ons onzichtbaar zijn. Maar al ziet ons oog haar lichtstralen niet, die stralen dringen toch door op de aarde, en de gevoelige plaat van het photographietoestel vangt ze op en toont ons, dat deze sterren bestaan. Plekken aan den hemel, waar ons oog slechts een paar sterren waarneemt, blijken nu bezaaid te zijn met sterren. En evenals de gevoelige plaat van het photographietoestel de chemische werking van het licht dezer sterren ondergaat, zoo is het ook met de bladeren der planten en boomen. Gevoeliger voor de inwerking van het licht dan het netvlies van ons oog, gaat geen lichtstraal voor hen verloren. Wij mogen de meeste der sterren niet kunnen zien, de chemische kracht van het licht, dat ze uitstralen, oefent daarom niet minder haar werking uit.

Welk een rol nu dat sterrenlicht in het leven der planten speelt, is een vraag, die de wetenschap nog niet heeft beantwoord. Slechts op één ding kan gewezen worden. Evenals bij den mensch en het dier de wisseling van dag en nacht gepaard gaat met een overgang uit het wakende in het slapende leven, zoo is ook het leven van een plant in den nacht anders dan over dag. Bij mensch en dier bestaat die overgang daarin, dat hij 's nachts rust, dat in die slaap de actie van het lichaam inwendig stilstaat en inwendig vermindert. Bij de plantenwereld daarentegen is dat zoo niet. De plant groeit 's nachts evengoed door, soms zelfs sterker dan over dag. Maar wel ligt het verschil daarin, dat de werking van het plantenleven in den nacht een geheel ander karakter vertoont. Planten, die ge overdag zonder schade in uw kamer kunt hebben, worden 's nachts gevaarlijk. Overdag ademt de plant zuurstof uit, in den nacht stikstof. In hoeverre die veranderende functie van het plantenleven nu saamhangt met de eigenaardige chemische werking, die het sterrenlicht op de plantenwereld uitoefent, is nog niet uitge-maakt. Maar het feit zelf, dat het leven der planten door den invloed van het licht beheerscht wordt; dat zonder licht de plant haar ontwikkelingsgroei niet kan voortzetten, wijst er op, hoe een nacht, waarin alle licht aan den hemel zou zijn uitgedoofd, zooals zonder sterrenwereld het geval zou wezen, ook voor de planten gevolgen zou hebben, waarvan de betekenis niet mag worden onderschat.

In hoeverre ditzelfde ten deele ook geldt van het menselijk en dierlijk lichaam, laten we thans rusten. Bij de plant is de chemische werking van het licht het sterkst, en daarom vestigden we op de plantenwereld vooral de aandacht. Maar naarmate de wetenschap verder voortschrijdt en de „wonderen van het licht“ ontsluit, zal het steeds duidelijker blijken, dat zelfs de zwakste lichtstraal, die van de verst afgelegen ster op de aarde doordringt, hier een roeping heeft te vervullen. Een aarde, die alleen overdag het licht der zon ontving, om daarna elken nacht in tastbare duisternis te worden gehuld, zou niet alleen voor de plantenwereld, maar ook voor menschen en dier zulk een geheel andere omstandigheden aanwijzen, dat het de vraag is, of het leven dan nog bestaan kan. Wat Prof. Donders eens gezegd heeft, dat elke atoom in het heelal met de andere atomen saamhangt en daarop invloed uitoefent, geldt in nog in veel sterkere mate van die machtige sterren, die God aan den hemel schiep. Hoe eindeloos ver ook van deze aarde verwijderd en door afstanden van ons gescheiden, die zelfs door geen getallen zijn uit te drukken, — de lichtstraal, die van deze zonnen uitstraalt, dringt door het heelal heen, raakt deze aarde aan, en oefent invloed op al wat op haar leeft.

De voorstelling, alsof onze aarde alleen in verband zou staan met ons zonnestelsel, maar de sterrenwereld daarbuiten voor haar geen doel zou hebben, is daarmede onhoudbaar gebleken. Indien zelfs van die sterren, die het menselijk oog niet waarnemen kan, het licht toch de aarde bereikt en gelijk alle licht invloed oefent op het organische leven, dan is er ook een band tusschen ons en die sterrenwereld en vervalt vanzelf het bezwaar, dat deze aarde niet het middelpunt en het doel kan wezen, waarom God die sterrenwereld schiep.

Toch dient hierbij één ding wel in het oog te worden gehouden, opdat men niet in een andere eenzijdigheid vervalt, die even gevaarlijk voor ons geloof zou zijn.

De Schrift leert ons zeker, dat heel de aarde geschapen is om den mensch; dat zelfs de zon, de maan en de sterren aan den hemel zijn gesteld tot „lichten, gezette tijden en teekenen“ voor den mensch; zelfs gaat de Schrift nog verder en zegt, dat ook die machtige engelen, die God schiep opdat ze in zijnen hemel Hem prijzen zouden, „gedienstige geesten zijn, uitgezonden ten dienste dergenen, die de zaligheid zullen beerven.“ Alles is het uwe en gij zijt van Christus en Christus is Gods; is wel de rijkste uitdrukking van de hoge eereplaats die God aan den mensch boven al zijn medescheepschepsen schonk. En al zien we nu nog niet, gelijk de Apostel Paulus in Hebr. 2: 8, 9 zegt: dat den mensch alle dingen onderworpen zijn, we zien in onzen Midde-

laar en Verloren natuur aannam, lijkeheid God waar Christus gesteld.

Maar hoe om Gods vasthoud plaats van den maar in het 1 daarom nooit van alle schep maar in de ver

Reeds hier o zeggen, dat e ander doel he dienen. De g zwerft in de N menschenvoet i geschapen, opd zich tegen de k De wonderscho doordringbare groei, spreidt ten toon, opdat in verlustigen i van het Himal menschenvoet geschapen, opd aanbieden voor Er zijn heele i van den aanva de mensch is d heid van berg plantenwereld, steppenpaard gazel en hert, nen niet alleen den mensch te uitkomen of he

In dat alles de Scheppings eer Hij nog de dingen geschap goed waren en blik, zoo is o haar rijken to oog van uw C krachten en m schepping in z een afschijnse Hem wordt ge

En datzelfde mate van die s met deze aarde neer eerst than menschen de aar telescoop de g red ten deele e we nu weten, zonnestelsel my bevinden; dat kleur en lichtf verblinden tot g beweging; dank beschrijfbare p van deze zon om ons oog te het leven van maken. Ook n pen, maar om neer de palm natuur oproept dan richt hij i stem tot de h Hem, zon en lichtende sterre Heeren loven; werden ze gescl vestigd voor al hun een orde overtrede zal standhouding v zich de almog lijkt uit. En d wereld een lof majesteit Gods; ordinantie. D doel, waartoe is. Ze zijn er openbaren voor daarna, om de tot aanbidding

Dr. Hoekstra i derische Kerkbode tief en Subject overnemen:

Aan enkele vo het onderscheid v lijk door heel het op dit algemeen b den, dat er geen v het vasthouden a de onderwerpelij mag het een niet. Ook op dit algeme eenzijdig voorwerz lijken.

De eenzijdig on in hunne goedkeu smart en ook in schelijk leven om en te gedragen ge lijke gemoedstem vaak onzuiver en

Het valt licht werkt op de men heid in de onder loor te gaan. Alle ordelijke en verke aanwezig zijn, kott Men schaamt zich kwaad, door te de recht wil zijn en men is. Maar men bestel in de met regelen van welvo delijkheid enz. op moedstemming. I ets vervoestend, vel het wel, dat n drie regelen van minzaamheid, gep opgevoerd worden moedsgesteldheid, zoo te zeggen, de ketend. Maar daar waardoor die vast houden worden, i correctief gevonde stekheid.

Wanneer er een zonen of twee rij der, dan is het